

ідентифікаційний період індивідуальних ознак зовнішньої будови робочої поверхні печатки [10].

На нашу думку, предмет судово-технічної експертизи документів становлять факти, що мають доказове значення для кримінального провадження, господарської, адміністративної або цивільної справи, що пов'язані із виготовленням документів, ототожненням матеріалів документів і засобів їх виготовлення, зміною первинного змісту, використанням і збереженням документів.

Висновки. Отже, судово-технічна експертиза документів досліджує фактичні обставини, що пов'язані із використанням документів, ототожненням матеріалів і засобів їх виготовлення, які встановлюються на основі спеціальних знань. Таке експертне дослідження проводиться з метою встановлення способу виготовлення або підроблення документів і застосовуваних для цього технічних засобів, відновлення пошкоджених документів, дослідження матеріалів документів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шведова Н.Н. Вопросы методологии криминалистического исследования документов. Судебная экспертиза. Выпуск 1(41): научно-практический журнал. Волгоград: ВА МВД России, 2015. С.16–23.
2. Арсеньев В.Д. Соотношение понятий предмета и объекта судебной экспертизы. Проблемы теории судебной экспертизы: Сб. науч. тр. ВНИИСЭ. Москва: ВНИИСЭ, 1980. Вып. 44. С. 3–24.
3. Надгорный Г.М. О понятии предмета судебной экспертизы. Криминалистика и судебная экспертиза. Киев: Вища шк., 1989. Вып. 38. С. 10–15.
4. Аверьянова Т.В. Экспертные задачи: понятие и классификация. Известия Тульского гос. ун-та. Серия: Современные проблемы законодательства России, юридических наук и правоохранительной деятельности. Вып. 4. Тула, 2001. С. 75–81.
5. Хомутенко О.В., Кудряшова С.В. Про предмет і об'єкт судової економічної експертизи. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. 2010. Вип. 10. Харків, 2010. С. 553–561.
6. Лубенцов А.В. Предмет і завдання судової автотехнічної експертизи Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2017. Вип. 17. С. 198–204.
7. Полупанов О.М. Предмет і завдання судової експертизи. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2014. № 12. С. 72–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2014_12_20.
8. Криміналістичне документознавство: практ. посіб. / В.В. Бірюков, В.В. Коваленко, Т.П. Бірюкова, К.М. Ковальов; за заг. ред. В.В. Бірюкова. Київ: Вид. Паливода А. В., 2007. 332 с.
9. Чертова Т.Б., Тросман Э.А. Современные возможности судебно-технической экспертизы документов. Теория и практика судебной экспертизы. № 2(2), 2006. С. 80–88.
10. Задоров А.Г. Об идентификационной значимости некоторых признаков фотополлимерных удостоверительных форм, отображающихся в отпечатках в документах. Судебная экспертиза. 2013. № 4 (36). С. 107–116.

УДК 343.125

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ДОСТАВЛЕННЯ ТА ПРИВОДУ ОСОБИ

THE GROUNDS AND PROCEDURE FOR THE APPLICATION OF CRIMINAL PROCEDURAL AND ADMINISTRATIVE DELIVERY AND THE PERSON'S REASON

Поцілуйко В.М.,
аспірант

Запорізького національного університету

У статті визначено підстави та порядок застосування кримінально-процесуального та адміністративного доставлення та приводу особи. Наведені аргументи, що вказують на наукову доцільність порівняльно-правового дослідження таких заходів забезпечення провадження в кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення. З'ясовано характер обмежень прав і свобод осіб під час застосування стосовно них кримінально-процесуального та адміністративного доставлення та приводу.

Ключові слова: адміністративне доставлення особи, затримання особи на підставі ухвали слідчого судді, суду з метою приводу, привід особи.

В статье определены основания и порядок применения уголовно-процессуальной и административной доставки и привода лица. Приведены аргументы, указывающие на научную целесообразность сравнительно-правового исследования данных мер обеспечения производства по уголовным делам и делам об административных правонарушениях. Выявлен характер ограничений прав и свобод лиц при применении их уголовно-процессуальной и административной доставки и привода.

Ключевые слова: административная доставка лица, задержание лица на основании постановления следственного судьи, суда с целью привода, привод лица.

The article defines the grounds and procedure for the application of criminal procedural and administrative delivery and the person's case. The following arguments indicate the scientific expediency of a comparative legal study of the measures to ensure the conduct of criminal proceedings and cases of administrative offenses. The nature of the restrictions of the rights and freedoms of the persons, when applying to them the criminal-procedural and administrative delivery and reason, is revealed.

Key words: administrative delivery of a person, detention of a person on the basis of the decision of the investigating judge, court for the purpose of the cause, reason of the person.

Актуальність тематики статті. Варто зауважити, що Концепцією реформування кримінальної юстиції України, затвердженою Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008, метою якої стало рефор-

мування системи кримінальної юстиції у напрямі подальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини, відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед євро-

пейським та світовим співтовариством було закладено основи для реформування кримінальної та адміністративно-деліктної сфери [1]. Реалізація такої концепції цілком наблизить вітчизняну правоохоронну та судову систему до загальносвітових (зокрема, європейських) стандартів, що, своєю чергою, приведе до необхідності узгодити види, умови та порядок застосування заходів кримінально-процесуального та адміністративного примусу залежно від виду протиправного діяння. Очевидно, це стосується застосування заходів забезпечення провадження у справах про кримінальні та адміністративні правопорушення, які, з одного боку, за своєю метою та сутністю застосування є схожими, з іншого – відмінними за формою, порядком та ступенем застосування примусу. За своєю правовою природою та сутністю заходи кримінально-процесуального та адміністративно-деліктного примусу є досить схожими, адже вони застосовуються з метою своєчасного, повного, об'єктивного здійснення провадження в кримінальній справі чи справі про адміністративне правопорушення та законності притягнення осіб до відповідного виду юридичної відповідальності. Водночас, незважаючи на спільність мети, завдань та схожість процедури їх застосування, заходи кримінально-процесуального примусу за ступенем процесуальних обмежень прав і свобод учасників кримінального процесу є відмінними від тих, що застосовуються у процесі притягнення осіб до адміністративної відповідальності (адміністративно-деліктному процесі).

Одними із суттєвих за ступенем обмежень прав і свобод громадян є заходи кримінально-процесуального та адміністративного доставлення та приводу особи. З огляду на потреби практики та необхідність належного захисту прав і свобод громадян актуальним та нагальним завданням, як для кримінально-процесуальної науки, так і правозастосування, є здійснення порівняльного аналізу підстав та порядку застосування кримінально-процесуального та адміністративного доставлення та приводу особи.

Таким чином, на виконання завдань дослідження нами буде здійснено аналіз підстав, умов та порядку застосування адміністративного та кримінально-процесуального доставлення та приводу особи.

Вклад основних положень. Кримінальне процесуальне доставлення особи варто відрізнити від інших примусових заходів, зокрема: доставлення особи до правоохоронного органу на строк до однієї години у порядку, передбаченому законодавством про адміністративні правопорушення. Доставлення громадян до службового приміщення поліції передбачено ст. 259 «Доставлення порушника» Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2], п. 9 ст. 23 «Основні повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію» [3], ч. 5 п. 1 Розділу III «Функції патрульної служби» Положення про патрульну службу МВС України. З огляду на вказане вище, поліцейський захід – доставлення громадян у поліцію – може і має розглядатися як адміністративна процедура реалізації адміністративної та кримінальної відповідальності [4]. Чинний з 1994 р. до 2015 р. Статут патрульно-постової служби міліції України (п. 134), забезпечуючи реалізацію положень КУпАП, практично розглядав доставлення як адміністративну процедуру, регламентуючи порядок у контексті адміністративної дії, визначаючи порядок фіксації юридичного факту доставлення особи до приміщення органів внутрішніх справ [5].

Згідно з п. 9 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» відповідно до покладених на неї завдань поліція «доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у скоєнні кримінального правопорушення, та осіб, які скоїли адміністративне правопорушення», тобто примусово доставляє до службового приміщення територіального підрозділу поліції або до іншого службового приміщення.

Однак Закон України «Про Національну поліцію» та чинні нині відомчі нормативно-правові акти не визначають мету доставлення. Така мета доставлення визначена в ст. 259 КУпАП «Доставлення порушника» з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці скоєння правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим [2]. Перелік уповноважених осіб, які наділені правом здійснення адміністративного доставлення особи, законом не визначений, однак аналіз норм процесуальної частини КУпАП дає можливість стверджувати, що такими особами є ті посадові особи, які відповідно до ст. 255 КУпАП мають право складати протокол про адміністративне правопорушення, яке стало підставою для доставлення особи. Приводом доставлення є обґрунтована мотивація посадової особи щодо неможливості скласти протокол про адміністративне правопорушення на місці скоєння правопорушення за умови, що складення протоколу є обов'язковим (зокрема, це випадки відсутності у порушника документів, що посвідчують особу, темна пора доби, наявні складні погодні умови, що унеможливають складення протоколу тощо). Обов'язковою умовою дотримання законності адміністративного доставлення є доведення особі підстав доставлення, її прав і порядку їх реалізації, відсутність застосування сили та спецзасобів під час доставлення, обмеження строку доставлення до однієї години з моменту доведення особі підстав для доставлення, доставлення має здійснюватись до приміщення, в якому посадова особа може скласти протокол про адміністративне правопорушення [2].

Своєю чергою, відповідно до ст. 260 КУпАП підстави для адміністративного затримання особи більш широкі ніж доставлення, однак практика застосування адміністративного доставлення особи, насамперед, до органів поліції, свідчить, що доставлення в більшості випадків здійснюється з метою вирішення питання про адміністративне затримання особи або затримання особи за підозрою у скоєнні злочину або застосування інших заходів відповідно до закону. У зв'язку з цим доречною є пропозиція окремих авторів щодо унормування з метою узгодження порядку мети та порядку застосування доставлення особи як окремого заходу забезпечення – з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення, так і доставлення особи з метою її адміністративного затримання як заходу адміністративного примусу [6, с. 93].

Своєю чергою, схожим до адміністративного доставлення заходом примусу є привід особи, адже, як і доставлення особи, метою його застосування є забезпечення провадження у справах про адміністративні та кримінальні правопорушення, однак іншими є підстави застосування такого заходу. Варто зауважити, що на відміну від кримінально-процесуального порядку застосування приводу порядок застосування адміністративного приводу в законі не визначений, адже в КУпАП тільки в одній нормі – ч. 2 ст. 268 визначено, що «у разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, вона може бути піддана приводу органом внутрішніх справ (Національною поліцією)» [2]. На це була неодноразово звернута увага науковців адміністративістів, які, своєю чергою, пропонували визначити підстави та порядок застосування адміністративного приводу в КУпАП [7, с. 234; 8, с. 36], однак до цього часу вони не знайшли місця в діючому КУпАП. Тому адміністративний привід застосовується за аналогією з кримінально-процесуальним приводом. Водночас варто зауважити, що в кримінально-процесуальному законі урегульовано дві процесуальні форми приводу:

1) привід у результаті затримання підозрюваного, обвинуваченого на підставі ухвали слідчого судді, суду (ст. ст. 187-191 КПК) [9];

2) привід підозрюваного, обвинуваченого, свідка у кримінальній справі у разі неявки їх без поважних причин до органів досудового розслідування або до суду (ст. 140 КПК) [9].

У межах цього дослідження доцільно здійснити аналіз процесуальних засад приводу особи у разі неявки їх без поважних причин до органів досудового розслідування або до суду, як заходу забезпечення кримінального провадження.

Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження вказує, що досить часто у судовій практиці застосовується привід, передбачений ст. 140 КПК. Станом на 1 вересня 2017 року у провадженні місцевих загальних судів перебувало 3,9 тис. клопотань про здійснення приводу під час досудового розслідування, розглянуто – 3,9 тис., з них задоволено – 3,3 тис., або 85,3%, відмовлено у задоволенні – 570, або 14,7%. [10].

Відповідно до ч. 3 ст. 140 КПК України привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка у разі неявки їх без поважних причин до органів досудового розслідування або до суду. Однак, як слушно зазначає Д.О. Савицький, список осіб, чия явка до органів кримінального переслідування та суду закріплена в законі у вигляді обов'язку, значно ширший, ніж передбачено у ч. 3 ст. 140 КПК України. До цього переліку увійшли захисник (ч. 2 ст. 47 КПК України), потерпілий (п. 1 ч. 1 ст. 57 КПК України), цивільний позивач (ч. 3 ст. 61 КПК України), цивільний відповідач (ч. 3 ст. 62 КПК України), експерт (п. 2 ч. 5 ст. 69 КПК України), спеціаліст (п. 1 ч. 5 ст. 71 КПК України) та перекладач (п. 1 ч. 3 ст. 68 КПК України). І цілком слушною є його пропозиція щодо застосування приводу до потерпілого, цивільного позивача і відповідача, їхніх представників і законних представників, експерта, спеціаліста та перекладача, участь яких у кримінальному провадженні є обов'язковою [11, с. 160].

Окремим проблемним питанням є визначення підстав для застосування приводу, якими в статті 139 КПК визначено: неявку особи до слідчого, прокурора, судді без поважних причин, що призвело до настання негативних наслідків – неможливість проведення слідчої дії або судового розгляду. При цьому варто враховувати, що закон не встановлює кількість повісток, у результаті ігнорування яких до особи може бути застосовано привід, і як правильно зазначають окремі науковці, важливим є факт неявки викликаної особи за відсутності у неї на те поважних причин [12, с. 67]. У законі, зокрема у ч. 3 ст. 135 КПК України, визначено, що поважними причинами неявки обвинуваченого є: несвоєчасне одержання повістки, хвороба та інші обставини, які фактично позбавляють його можливості своєчасно з'явитися до слідчого, які в законі не визначені, але до них варто віднести: перебування у від'їзді, хвороба члена сім'ї або наявність малолітніх дітей, за неможливості доручити кому-небудь іншому догляд за ними, стихійне лихо, несприятливі погодні умови, несправність транспортного засобу, довгочасна непередбачена перерва в русі транспорту, похорон близьких, попередній виклик особи на той самий час до іншого правоохоронного органу, інші перешкоди, зокрема створені штучно будь-якими особами тощо. Водночас, виходячи з принципу презумпції невинуватості, який властивий кримінальному процесу, варто дотримуватись правила, відповідно до якого привід може бути здійснений виключно у разі, коли в процесуальній особі, яка його ініціює, або судді, який приймає рішення про привід (у формі ухвали), є достовірні відомості, що підтверджують факти здійснення виклику особи у встановленому законом порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом, наприклад, відправлення повістки через Автоматизовану систему документообігу суду на електронну пошту особи або SMS-повідомленням [13].

Відповідно, привід не може бути застосований, якщо вчасно особа повідомила про причини свого неприбуття і їх за змістом можна вважати поважними. Варто підтримати позицію О.В. Сопронюк, який вважає, якщо особа через характер самої поважної обставини (наприклад, тяжкий перебіг хвороби, позбавлення свободи пересування тощо) не могла виконати обов'язок завчасно повідомити слідчого, прокурора чи суддю про причини неприбуття, то навіть винесену щодо неї ухвалу про привід також застосовувати не можна, якщо вона може навести докази поважного характеру перешкод її явки [14, с. 147].

Порядок здійснення кримінально-процесуального приводу особи має свої особливості. Зокрема, рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження – судом за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, або з власної ініціативи. Тобто ініціаторами здійснення приводу виступають: на досудовому розслідування – слідчий або прокурор шляхом подання до слідчого судді відповідного клопотання, в якому, крім формалізованих вимог зазначаються відомості, що підтверджують факти здійснення виклику особи у встановленому цим Кодексом порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом; під час судового засідання – сам слідчий суддя або на підставі клопотання сторони кримінального провадження, яке набуло процесуального оформлення та подано в установленому порядку до суду. Рішення про здійснення приводу приймається слідчим суддею у формі ухвали у день надходження клопотання про його застосування до суду, при цьому слідчий суддя має право прийняти таку ухвалу поза межами судового засідання або в межах судового засідання на підставі заслуховування доводів особи, яка подала клопотання, особливо коли йдеться про привід свідків, адже це є додатковою гарантією дотримання законності під час застосування заходів кримінально-процесуального примусу.

Виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань на підставі направлення копії ухвали про здійснення приводу, завіреної печаткою суду. Однак тут варто відзначити, що нині єдиним порядком забезпечення виконання ухвали суду про привід осіб немає, і це є вадою, яка викликана нинішньою ситуацією реформування системи правоохоронних органів, за якої Інструкція про порядок виконання постанов прокурорів, суддів, слідчих, органів дізнання і ухвал судів про привід підозрюваних, обвинувачених, підсудних, свідків і потерпілих, яка була затверджена Наказом МВС України 864 від 28.12.95, відповідно до наказу МВС України від 28.12.1995 року № 864 втратила чинність [15], а нового порядку до цього часу не затверджено.

Водночас результати аналізу практики застосування адміністративного приводу вказують, що тільки 76% ухвал суду про застосування примусового приводу виконуються. Аналіз зведених даних проведеного нами в січні–лютому 2018 року опитування 125 посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування, та 37 слідчих суддів показав, що основними причинами невиконання ухвали суду про застосування примусу є: неможливість встановити особу за місцем її проживання, яке вона вказала під час заповнення процесуальних документів (на це вказали 75% респондентів); неправильне зазначення електронної адреси або номеру телефону, або їх зміна, що стало причиною неможливості отримання повістки про явку до суду (на це вказали 37% опитаних); неви-

значеність компетенції та неналежне виконання своїх обов'язків зі здійснення приводу відповідними посадовими особами (на що вказали 78% суддів).

Ще однією причиною невиконання ухвали суду про привід є відмова особи виконувати ухвалу суду. Щодо цього ч.3 ст. 143 КПК визначено, що у разі невиконання особою, яка підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику. Застосуванню заходів фізичного впливу має передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не мають перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу. Однак забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що пере-

шкоджають її вільному пересуванню, протягом більшого часу, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику, а перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Висновки. На нашу думку, з метою забезпечення виконання рішення суду щодо приводу особи доцільним є встановлення відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб, спрямованих на виконання ухвали про здійснення приводу, шляхом доповнення ч. 2 ст. 139 КПК такою нормою: «У разі вжиття заходів, спрямованих на ухилення від виконання ухвали про здійснення приводу, на особу, стосовно якої він здійснюється, накладається грошове стягнення у розмірі 3 прожиткових мінімумів для працездатних осіб». Також нагальною є потреба поліпшення нормативних та організаційних інструментів виконання ухвал суду про привід осіб (визначення суб'єктів та порядку їх виконання).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Концепції реформування кримінальної юстиції України: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1153-2008-%D1%80>.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 р., № 8073-X. / ВВР УРСР. 1984. № 51. С. 1122.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. / Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
4. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС: Наказ МВС України від 02.07.2015 № 796. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>.
5. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: Наказ МВС України від 28.07.1994 № 404. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94/print1452017579101180>.
6. Бортник Н.П., Єсімов С.С., Крижановська В.А. Нормативно-правове регулювання доставлення громадян у поліцію: теоретичні аспекти. Адміністративне право і процес. № 1(15). 2016. С.82–94.
7. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції України : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 408 с.
8. Кулешов О.О. Діяльність адміністративної служби міліції з припинення правопорушень (організаційно-правовий аспект): дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2005. 198 с.
9. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст. 88.
10. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: Витяг з Постанови Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 07.02.2017 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.
11. Савицький Д.О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ, № 1. 2013. С.158–163.
12. Назаров В.В. Правове регулювання приводу в Кримінально-процесуальному кодексі України. Наук. вісник НАВСУ. 2004. С. 66–74.
13. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України 26.11.2010 року № 30 (у редакції рішення Ради суддів України від 02 березня 2018 року № 17). URL: <https://court.gov.ua/sudova-vlada/969076/polozhenniarasds>.
14. Сопронюк О. Проблемні питання теорії та практики застосування приводу в кримінальному процесі України / Национальный юридический журнал: теория и практика. Лютий 2017. С. 146–150.
15. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу МВС від 28.12.95 №864: Наказ МВС України від 05.08.2009 № 337. / Офіційний вісник України – офіційне видання від 11.09.2009 р. № 67. Стор. 53. Ст. 2332.